

ПРИГОДІЙ А.В.,

доцент кафедри професійної освіти та

безпеки життєдіяльності,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка,

кандидат педагогічних наук,

prigodii.alla@gmail.com

ДОЛЯ А.М.,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

ННІ професійної освіти та технологій,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

artemmm997@gmail.com

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

***Анотація.** Неформальна освіта є важливим чинником професійного становлення майбутнього педагога професійного навчання. Її участь у системі підготовки сприяє розвитку фахових компетентностей, самостійності, ініціативності та мотивації до безперервного навчання. Завдяки гнучким та варіативним формам, вона доповнює формальну освіту і дозволяє реалізовувати індивідуальні освітні траєкторії. Інтеграція неформального навчання у формальні освітні програми підвищує якість професійної підготовки педагогів і відповідає сучасним викликам освіти.*

***Ключові слова:** неформальна освіта, професійна підготовка, майбутній педагог, компетентності, освітній простір.*

Сучасна система вищої педагогічної освіти перебуває в постійному розвитку й трансформації, що зумовлено глобалізаційними процесами, цифровізацією, змінами в структурі ринку праці та запитом суспільства на фахівців нової формації. У таких умовах ключовою вимогою до підготовки

педагогів є формування гнучких, мобільних, креативних особистостей, здатних до постійного професійного самовдосконалення. Одним із засобів, що сприяє цьому процесу, є *неформальна освіта* – гнучка, індивідуалізована та варіативна складова освітнього середовища, яка доповнює традиційну формальну підготовку. Її роль у професійному становленні майбутнього педагога набуває все більшого значення, оскільки дозволяє не лише розширити зміст навчання, а й активізувати здобувачів освіти до самостійної пізнавальної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про освіту», «неформальна освіта – це навчання за спеціальними програмами, яке не передбачає отримання державних освітніх кваліфікацій, але може завершуватися присвоєнням професійних чи часткових кваліфікацій» [3].

Є. Савельєв дає визначення неформальній освіті як гнучкій формі навчання, що може відбуватись поза межами освітніх закладів і не передбачає обов'язкової систематичності чи формального оцінювання. До неї належать індивідуальні заняття з тренерами, тренінги та короткострокові курси, орієнтовані на практичні цілі. Така освіта є доступною для людей будь-якого віку та фаху, часто використовує інноваційні методики й технології навчання [6].

Науковець О. Василенко зазначає, що неформальна освіта – це організоване навчання поза межами формальної системи, яке її доповнює та сприяє розвитку необхідних умінь і навичок для особистісного й професійного зростання. Така діяльність має чітку мету, часові межі, підтримку інфраструктури і відбувається на свідомому рівні [2].

В своєму дослідженні, О. Огієнко вказує, що однією з визначальних ознак неформальної освіти є відсутність педагога, в його традиційному понятті. Замість нього виступає лідер – особа, яка не стільки навчає, скільки створює умови для самостійного навчання, організовує взаємодію та підтримує обмін думками між учасниками. Визначений формат навчання орієнтований на партнерство, рівність і врахування досвіду кожного учасника [4].

Такий підхід допомагає активізувати внутрішню мотивацію, дозволяє здобувачам освіти брати відповідальність за власний освітній простір, розвивати

вміння самостійно здобувати знання, критично мислити й працювати з інформацією. Це, у свою чергу, сприяє формуванню педагогічної майстерності та готовності до професійного розвитку в умовах сучасної освіти.

В умовах сьогодення, де знання швидко оновлюються, а вимоги до фахівців постійно зростають, неформальна освіта стає необхідною складовою професійного становлення майбутнього педагога.

Науковці О. Шелевер, І. Шевченко і А. Квятковська зазначають, що професійний розвиток майбутнього педагога охоплює адаптацію, набуття досвіду та постійне вдосконалення. Він базується на поєднанні формальної і неформальної освіти з урахуванням особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів. У межах неформального навчання значущими є тренінги, короткострокові курси та індивідуальні заняття з освітніми наставниками, результати яких можуть визнаватися як елемент професійної кваліфікації [8].

Завдяки поєднанню практики, досвіду та особистої зацікавленості, неформальна освіта виступає ефективним доповненням до формальної підготовки педагогів. Вона формує не лише професійні навички, а й позитивне ставлення до навчання.

Це зумовлено притаманними неформальній освіті характеристиками, такими як:

- добровільність участі;
- гнучкість форм і змісту;
- спрямованість на практичні результати;
- різноманіття освітніх ініціатив: від воркшопів до онлайн-платформ.

Для майбутніх педагогів професійного навчання важливими формами неформальної освіти є:

- участь у тренінгах, вебінарах, майстер-класах;
- освітні події, конференції, круглі столи;
- академічна мобільність, стажування;
- діяльність у студентських наукових гуртках;

- проєктна діяльність, хакатони, професійні конкурси;
- використання масових відкритих онлайн-курсів (МООС).

Н. Павлик, у своїх дослідженнях неформальної освіти, підкреслює важливість діалогу між учасниками як основного елемента ефективного навчання. Формати і методи навчання визначаються характеристиками неформальної освіти: добровільність, партиципативність, орієнтація на потреби учасників, інтерактивність, відсутність централізації та жорстких вимог до теоретичного матеріалу. Аналіз джерел свідчить, що організатори надають перевагу активним та інтерактивним формам і методам навчання, що стимулюють залученість та мотивацію учасників [5].

Такі форми сприяють розвитку як професійних, так і загальнокультурних та соціально-комунікативних компетентностей, які є важливою складовою педагогічної майстерності. Зокрема, участь у неформальних ініціативах сприяє формуванню навичок роботи в команді, публічного виступу, критичного мислення, тайм-менеджменту.

Серед відкритих платформ для неформальної освіти майбутніх педагогів, можна навести такі приклади:

- Insha-osvita.org – громадська організація, яка пропонує освітні курси для педагогів за програмою Theodor Heuss Kolleg (Німеччина).

- Prometheus.org.ua та EdEra.com – українські платформи з безкоштовними онлайн-курсами, що надають сертифікати. Курси містять лекції, додаткові матеріали, гнучку систему оцінювання та доступні у будь-який час.

- Coursera.org – іноземна освітня платформа з курсами від провідних університетів світу. Доступні безкоштовні й платні курси, багато з них мають українські субтитри. Під час війни відкрито безкоштовний доступ для українців.

- Rifa.com.ua – український портал підвищення кваліфікації освітян з понад 50 напрямками курсів. Більшість курсів є платними.

- Learnlifelong.net – платформа неформальної освіти, реалізується за підтримки DVV International та Української асоціації освіти дорослих. Охоплює широкий спектр тем для педагогів та дорослих слухачів.

- Osvita.diiia.gov.ua – національна цифрова платформа Міністерства цифрової трансформації України для підвищення цифрової грамотності.

- Udemy.com – міжнародна платформа для розвитку м'яких навичок (soft skills) з курсами у сферах: освіта, бізнес, технології, мистецтво, мови, здоров'я тощо [1].

Педагоги Скорик Т. В., Вергунова В. С. зазначають, що неформальна освіта в сучасному освітньому просторі України є важливим інструментом формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх педагогів. Вона доповнює формальну підготовку, сприяючи розвитку ключових професійних і соціальних компетентностей, зокрема емоційної стійкості, вміння працювати в команді, здатності до прийняття нестандартних рішень. Завдяки варіативності форм, практичній спрямованості та гнучкості змісту, неформальна освіта підвищує конкурентоспроможність майбутніх педагогів, забезпечуючи їхню готовність до професійного зростання і навчання впродовж життя [7].

Аналіз підходів до організації неформального навчання дозволяє виділити два основні напрями: із залученням особи, яка сприяє самостійному здобуттю знань, та самостійне навчання без зовнішнього втручання. Найбільш ефективним є перший напрям, оскільки він поєднує елементи формальної та неформальної освіти, забезпечуючи безперервність навчання. У цій моделі викладач або лідер не лише підтримує пізнавальну активність, а й формує у здобувачів здатність до самонавчання, що є ключовим елементом для якісної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Таким чином, неформальна освіта – ефективне доповнення до формальної підготовки, яке посилює фаховість, компетентність, професійність, мотивацію до навчання впродовж життя та здатність до саморозвитку. Її інтеграція в систему професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання сприяє розвитку не лише фахових знань, а й сучасних м'яких навичок. В умовах трансформації освіти важливо не лише визнавати цінність неформального навчання, а й активно впроваджувати його інструменти в освітній процес ЗВО.

Список використаних джерел

1. Богданов С. С. Неформальна освіта як феномен сучасності. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса, 2023. Вип. 66. С. 99–101.
2. Василенко О. В. Розвиток системи неформальної освіти дорослих в умовах соціально-економічної кризи. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання в умовах соціально-економічної нестабільності*. 2014. Т. 2. Вип. 2. С. 138–146.
3. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.10.2024, підстава - 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.04.2025).
4. Огієнко О. Шведський досвід організації та функціонування навчальних гуртків для дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2010. Вип. 2. С. 182–192.
5. Павлик Н. П. Роль неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. К., 2015. Вип. 86. Частина 2. С. 70–77.
6. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1 (61). С. 228-232.
7. Скорик Т. В., Вергунова В. С. Неформальна освіта як чинник професійного розвитку майбутніх учителів. *Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Чернігів, 2021. С. 86-89.
8. Шелевер О. В., Шевченко І. А., Квятковська А. О. Роль неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Т. 2. Вип. 61. С. 202-206.